

Spilt eller spilled

SPILLER DEN FYNske OG SJÆLLANDSKE
UDTALE EN ROLLE FOR BØRNS STAVNING?

DORTHE BLESES & PIA THOMSEN

Ingen har udviklet de danske sprogarter med deres særegenheder, grundretninger, forskelligheder fra og forhold til det danske bogprog, skønt dette dog i mine tanker er af den væsentligste betydning for den, der vil have en fuldstændig, grundig og flersidig indsigt i vort tungemål. Thi den ene sprogart hører jo lige så vel derunder som den anden. [...]

RASK 1837

Sådan skrev Rasmus Rask i sin "Fortale" til *De fynske bønders sprog*. Han mente at vi for at kunne beskrive det danske sprog adækvat også skulle beskrive dialekterne og de regionale varianter og ikke kun koncentrere os om rigsmålet. Han gør sig i den citerede paragraf også til talsmand for at man undersøger sammenhængen mellem talesprog i dets forskellige varianter, herunder dialekter og skriftsproget, for at få et sammenhængende indtryk af hvordan vores modersmål fungerer. Denne undersøgelse lægger sig i forlængelse af Rask' udtalelse idet vi vil forsøge at undersøge aspekter af vores modersmåls forskellige fremtrædelsesformer, nemlig sammenhængen mellem talesprogets udtale, herunder regional variation, og tilegnelsen af skriftsproget.

At udtalen af ord skulle have betydning for børns stavning er ikke en ny tanke hverken blandt forskere, danskundervisere eller i en bredere offentlighed. Alle brugere af det danske skriftsprog er opmærksomme på at mange ord udtales meget anderledes end de staves, som fx når det talte ord [væʃ] staves med bogstaverne 'vejř',

og at dette må udfordre barnet der skal lære skriftsproget i højere grad end det talte ord [sol] der staves præcist som det udtales.

Sammenhængen mellem ords udtale og deres stavemåde er et særligt interessant fænomen på dansk på grund af den systematiske tvetydighed mellem lyde og bogstaver som ikke kan forudsiges ud fra et ords generelle lydstruktur. Et eksempel er det korte fonem /e/ som både kan staves med bogstavet 'i' som i 'spille' eller med bogstavet 'e' som i 'hedt'. Fænomener som vokalsænkning af korte vokaler efter 'r' og de mange stumme bogstaver gør det ligeledes vanskeligt at gå fra et ords leksikalske udtale til dets stavemåde. De komplicerede og tvetydige relationer, der er beskrevet flere steder i litteraturen (fx Hansen 1981 og Basbøll & Wagner 1986), gør det altså i udgangspunktet sværere for et dansk barn at lære at stave når man eksempelvis sammenligner med et finsk barn, hvor der er én-til-én relationer mellem lyde og bogstaver, dvs. alle ord staves lydret.

Men der kommer en yderligere faktor ind i billedet, nemlig at mange ord til daglig udtales anderledes end deres leksikalske udtale, hvilket skaber en endnu større afstand mellem lyd og skrift, dvs. mellem ords udtale og stavemåden. For det første har dansk talesprog været genstand for store forandringer gennem det sidste århundrede i retning af en mere og mere utydelig og reduceret udtale. Selv de mest distinkte udtalevarianter på dansk (som standarddansk) er lydligt reduceret. Et godt eksempel er udtalen af verbet 'koge' [kåw:] hvor ord- og stavelsesstrukturen selv i den mest distinkte variant er uklar. Dette bliver særlig tydeligt når man sammenligner med det tilsvarende svenske ord, der udtales [kuka] (prøv selv at sige de to ord højt). Her er stavelsesstrukturen tydelig, ligesom forholdet mellem lyde og bogstaver er entydig. Den uklare danske udtale af 'koge' hænger sammen med to radikale reduktionsprocesser, konsonantsvækkelse og schwa-reduktion, som resulterer i en utydelig og reduceret udtale af især endelser. Konso-

nantsvækkelsen (det 'bløde' d frem for det svenske 'hårde' d i det tilsvarende ord) gør det svært at høre hvor den første stavelse stopper og den næste begynder. Forholdet mellem lyde og bogstaver utydeliggøres yderligere af at 'koge' i daglig tale udtales [kåw:] ('koge'), dvs. den trykssvage schwa-stavelse – det sidste 'e' – forsvinder' fordi den assimileres op i den foregående halvokal [w], således at stavelsen reduceres til en forlængelse af halvokalen kombineret med en stigning i tonebevægelsen. Derved får det talte ord færre segmenter end det skrevne ord har bogstaver. I mange tilfælde kan schwa-stavelsen falde helt bort som i den daglige udtale [krÅg] af ordet 'krukke' der reduceres til et enstavelsesord. Ingen af reduktionerne er imidlertid obligatoriske hvilket medfører at den samme ordform kan udtales på flere måder. For det andet kompliceres forholdet mellem udtale og stavning af regional variation. Nogle regionalsprog, herunder fynsk, har fx en hyppigt anvendt allomorfsk variation i forbindelse med nogle bøjningsparadigmer der giver anledning til mere reducerede former end det er muligt på fx standarddansk (som fx [sbeld] for 'spillede' (se nedenfor)).

Betydningen af udtale, ikke mindst talesproget, for stavning er imidlertid kun i meget begrænset omfang blevet undersøgt systematisk med flere børn. Undersøgelsen beskrevet her skal derfor ses som et første forsøg på at forstå hvordan udtalen, herunder også børns egne mundtlige former, påvirker stavning. I modsætning til de generelle tvetydige relationer mellem lyde og bogstaver ved vi meget lidt om talesprogets mange varieteter på dansk, ikke mindst om frekvensen af fænomener som schwa-reduktion og regionale udtalevarianter. Vi hører og læser hele tiden at standarddansk (rigsmålet) vinder indpas overalt i landet og trænger dialekterne ud i landets afkroge. Det viser flere undersøgelser der er foretaget i de sidste årtier. I en undersøgelse fra 2001, slår Marie Maegaard fast, at sønderjysk ikke vil overleve ret længe som andet end nogle få lokale udtalevari-

anter, og at københavnsk vil komme til at spille en større rolle i hele landet. Men selvom dialekterne og regionalsprogene gradvis forsvinder fra det sproglige danmarkskort, er der i det mindste på udtalesiden grund til at antage at der stadig findes så meget regional variation at det kan betragtes som en særlig form for 'tosprogethed'. Denne form for 'tosprogethed' må i særlig grad udfordre det skriftsprogstilegnende barn, fordi skriftsproget i højere grad end dialekterne og regionalsprogene afspejler en rigsmålsudtale selvom der også her er en stor afstand¹ på dansk. Dette skisma mellem den mundtlige udtale man hører og selv bruger i sin dagligdag og skriftsprogets regler sætter det regionalsproglige barn der skal lære at stave, på en særlig vanskelig opgave. Hvordan skal man stave rigsmål, når man selv snakker regionalsprog, og kan man få nogle særlige problemer eller fejltyper som regional- eller dialekttalende?

Vi vil præsentere analyser af empiriske data, både mundtlige og skriftlige, fra sjællandske og fynske børn i alderen 10-11 år. Materialet består dels af analyser af forekomsten af reduktionsfænomener, herunder regionale varianter, i børnenes mundtlige tekster, dels af en systematisk klassifikation af stavfejl på baggrund af udtaleformer. Netop derved kan vi få et første indtryk af hvorvidt det komplekse forhold både mellem ords leksikalske udtale og dets udtale i talesproget (der hvor udtalen kan divergere på tværs af sprogbrugere) kommer til udtryk i de stavfejl børnene laver. Vores generelle hypotese er at det manglende ét-til-ét forhold mellem lyde og bogstaver på dansk medfører en stort antal lydbaserede stavfejl i børns skriftlige produktion; heraf vil en del stavfejl formentlig kunne forklares ud fra reducerede og regionale udtaleformer i talesproget.

2. METODE

20 børn fra Fyn (Hårby) og 17 børn fra Sjælland (Roskilde) i 10-12 års alderen deltog i undersøgelsen². Vi har indsamlet tre typer tek-

ster fra alle børn: 1) en mundtlig tekst; 2) oplæsning af en prækonstrueret tekst og 3) en skriftlig tekst. For at kunne sammenligne børnene blev både de mundtlige og skriftlige tekster eliciteret med Mercer Mayers ordløse billedbog *Frog, where are you?* (1969). Såvel de mundtlige som skriftlige tekster er kategoriseret for at belyse i hvilken grad udtalen kan påvirke tilegnelsen af stavning. De mundtlige tekster er kodet for at belyse individuel variation i talesproget der kan formodes at påvirke stavningen, og det vil i denne sammenhæng sige reduktionsfænomener og regionale former i forbindelse med schwa-stavelser i bøjningsendelser. På grund af allomorfisk variation findes der udover halv vokalformen (blødt d) en ekstra realisation af præteritumsendelsen og bestemt form singularis (intetkøn), nemlig en klusil-form. Kigger man specifikt på verbernes præteritumsbøjning, betyder det at der kan forekomme helt op til 8 realisationer af præteritumsformen. Alle schwa-former er kodet for hvorvidt reduktionen er realiseret eller ej, og hvilken type reduktion barnet har produceret. En oversigt over de forskel-

TABEL I

HALVVOKAL-SCHWA-ASSIMILATION	krukk(e)n krukken; hopped(e) hoppede
HALVVOKAL-SCHWA-DROP	krukk[e] krukke; hopped[e] hoppede;; tænkt[e] tænkte
HALVVOKAL- IKKE-REDUCEREDE FORMER	hoppede hoppede; tænkte tænkte; krukken krukken
KLUSIL-SCHWA-ASSIMILATION	vågn(e)T vågnede; træ(e)T træet
KLUSIL-SCHWA-DROP	hoppeT hoppede;
KLUSIL-DOBBELT-SCHWA-DROP	spilT spillede;
KLUSIL-SCHWA-STAVELSESDROP	hoppe[de] hoppede
KLUSIL-IKKE-REDUCERET	hoppeTe hoppede

lige kodningskategorier ses i Tabel 1 (schwa-assimilation er markeret med ( ) og schwa-drop markeres med [ ]).

De skriftlige data er kategoriseret så de belyser sammenhængen mellem såvel leksikalsk udtale som talesprogsudtale og stavfejl. En opsummering af de forskellige typer stavfejl fremgår af tabel 2 nedenfor.

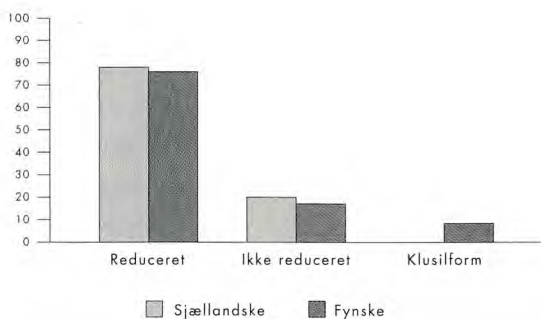
TABEL 2

LYDBASEREDE FEJL	
LESIKALSK UDTALE	<i>intet</i> →* <i>endet</i> ; <i>ugle</i> → <i>ule</i> ; <i>faldt</i> →* <i>fald</i>
SCHWA-REDUCTION (herunder regionale former)	<i>spillede</i> →* <i>spilled</i> ; <i>ledte</i> →* <i>led</i> <i>stirrede</i> →* <i>stierd</i> ; <i>kravlede</i> →* <i>kravlt</i>
ANDRE FEJL	<i>glasset</i> →* <i>glaset</i> ; <i>tie</i> → <i>tige</i> ; <i>sagde</i> →* <i>sadge</i>

3. RESULTATER

Hovedformålet med følgende analyser er at undersøge hvorvidt og i hvor høj grad stavfejl kan forklares ud fra udtale. Indledningsvis beskrives de mundtlige tekster med hensyn til schwa-reduktion og forekomsten af klusilformer. Fordelingen af mundtlige former i de to grupper fremgår af figur 1.

Der er ikke den store forskel på forholdet mellem reducerede og ikke reducerede former i de to grupper af børn. Det mest interessante aspekt ved figur 1 er den relativt høje forekomst (8,3%) af klusilformer hos de fynske børn, mens denne form er ikke-eksisterende hos de sjællandske børn i deres mundtlige sprog. Dette resultat viser altså at de fynske børn i høj grad anvender regionale former i deres eget sprog.

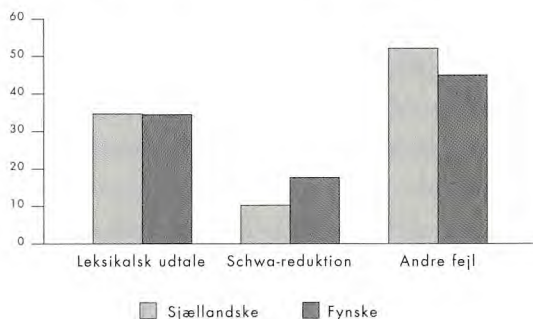

FIGUR 1: Distribution af mundtlige former i oplæsning og mundtlige narrativer

Den generelle fejlprocent hos de fynske og sjællandske børn er på hhv. 9.8% (470 fejl) og 9.9% (417 fejl) med en individuel variation fra næsten ingen fejl (0.7%) til en betydelig mængde fejl (over 30%). I figur 2 ses fordelingen af fejltyper hos de fynske og sjællandske børn fordelt på lyd baserede fejl (leksikalsk udtale og reduktion) og andre fejltyper.

Mere end halvdelen af stavfejl (52.1%) hos de fynske børn og knap halvdelen (44.9%) hos de sjællandske børn relateres til udta-

FIGUR 2: Fordelingen af stavfejl hos de sjællandske og fynske børn

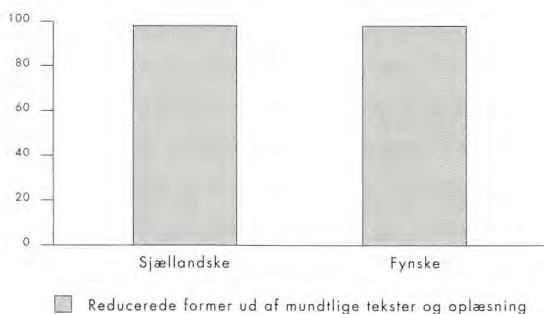

len. Den hyppigste fejltipe kan relateres til den leksikalske udtale af ord (hhv. 34.7% hos de sjællandske og 34.4% hos de fynske børn), dvs. de kan forklares ud fra den uklare relation mellem lyde og bogstaver. Hovedparten af fejl i denne kategori er udeladelse af stumme bogstaver. Som eksempler på dette kan nævnes: faldt → *fald; hjorten → *jorten; tog (vb) → *tø. En anden hyppig stavfejl er tilnærmelse til den vokalkvalitet der findes i ordets leksikalske udtale. Dette fænomen optræder ofte i ord af typen: skrænt → *skrant; lugte → *lokte. Der er altså tale om at børnenes stavfejl er påvirket af den leksikalske udtale af et ord. Børnene har med andre ord endnu ikke tilegnet sig de regler, der ligger til grund for stavningen, og det tyder på at de i knap 35% af alle stavfejl baserer stavemåde på ordets udtale.

Mens denne type stavfejl kan forklares ud fra generelle tvetydige og utydelige relationer mellem lyde og bogstaver, kan en anden del af fejlene forklares med udgangspunkt i de reduktionsprocesser (herunder også regionale former), der er karakteristiske for dansk talesprog. Hos både de fynske og sjællandske børn optræder der stavfejl som kan relateres direkte til reduktionsprocesser i talesproget, nemlig hhv. 17.7% hos de fynske børn og 10.2% hos de sjællandske børn. Eksempler på stavfejl der kan relateres til schwa-assimilation og/eller -drop er: hoppede → *hopped; ledte → *ledt. Når man kigger nærmere på disse stavfejl, bliver det klart at den højere andel af stavfejl der kan relateres til schwa-reduktion, kan sammenholdes med regionale udtaler med klusil-formen (som analysen af de mundtlige tekster viste kun forekom hos de fynske børn). Eksempler på denne type stavfejl er: gnavede → *gnavet; og kravlede → *kravlt.

I det følgende vil vi fokusere på stavfejl i præteritumsendelsen *-ede*. For at afgøre hvorvidt og i hvilken grad reduktionsprocesserne i børnenes eget talesprog påvirker stavemåden af præteritum-

FIGUR 3: Frekvens af reducerede schwa-realisationer i præteritumsendelsen hos fynske børn

sendelsen, vil vi først undersøge om præteritumsendelsen reduceres tilsvarende i de to gruppers mundtlige sprog. Resultatet fremgår af Figur 3.

Der er ikke forskel på i hvilken grad de sjællandske og fynske børn bruger reducerede -ede former i deres mundtlige sprog og i oplæsning. I begge grupper reduceres samtlige -ede former i de mundtlige tekster (100%), mens der ved oplæsningen forekommer lidt færre reducerede former, dog stadig over 95%. Når det er sagt, skal det understreges at typen af reduktioner i de to grupper af børn netop ikke er ens. Det viser sig, som allerede beskrevet, at de fynske børn bruger en langt bredere vifte af reducerede former, herunder flere klusil-former. Mens de sjællandske børn højest har to realisationer af -ede endelsen i deres mundtlige sprog (begge er halvkalendelser), anvender godt og vel halvdelen af de fynske børn op til seks forskellige realisationer ud af otte mulige. Om denne påfaldende højere variation i brugen af -ede endelser har indflydelse på hvilke typer stavfejl man finder i de to grupper, beskrives i det følgende. Stavfejlstyperne fremgår af tabel 3 på næste side:

TABEL 3: Sjællandske og fynske stavfejl af -ede endelsen fordelt på realisationer

REALISATIONER AF -EDE	SJÆLLANDSKE		FYNSKE	
	STAVEFEJL	ANTAL	STAVEFEJL	ANTAL
E	2 hoppe; 2 klate, lande, stope	7	Hoppe; kige; 2 kigge; slikke; vælte	6
ed (halvvokal)	leved	1	elsked; hoped; 2 hopped; kiged; kigged; loved; stoped; putted; vågned; våned; smadred	12
ETe (klusil)	(3 kigde; kikkde; 2 landte, lante; 2 stilte)	(9)	gøde; trode; vode (vågnede); 2 bode; kiklte; kravlte	7
ET	basket; 3 kikket; lanet; lestet; pøvet; skuppet	8	gnavet; 2 hoppet; 12 kigget; 3 kiket; kravlet; ledet; sliket; stanset; opnet;	3
T			kravlt; kralt; stierd	3
I alt		15 (24)		40

Når vi sammenligner stavfejlstyperne i de to grupper, viser der sig både ligheder og forskelle. Det mest iøjnefaldende resultat er at der er langt flere stavfejl i præteritumsendelsen hos de fynske børn sammenlignet med de sjællandske: de sjællandske børn laver 15 præteritumsfejl (tallet i parentes forklares nedenfor), mens de fynske børn laver næsten dobbelt så mange, nemlig 40. Regner vi fejlprocenten ud, er forskellen endnu mere markant, idet de sjællandske børn i gennemsnit laver 1,1 fejl i præteritumsendelsen,

mens de fynske i gennemsnit laver fem fejl i forbindelse med præteritumsendelsen som kan relateres til udtalen.

I fejltypernes hyppighed er der også forskelle mellem de to grupper af børn. Den mest markante forskel er inden for stavfejl af typen *elskede* → **elsked*. Hos de sjællandske børn optræder denne fejltype kun en enkelt gang, mens der hos de fynske børn findes 12 stavfejl af denne type. Det samme gælder for stavfejl, der ender på *-et*, der optræder otte gange hos de sjællandske børn, men 13 gange hos de fynske børn. En mulig forklaring på disse forskelle er måske netop at de to grupper tager udgangspunkt i forskellige mundtlige udtale-repertoarer. Netop hyppigheden af *-et*, samt forekomsten af *-eTe* og *-T* fejl kunne være eksempler på stavfejl, der er relateret til den fynske *klusil*-form af præteritumsendelsen og således netop være udslag af at de fynske børn også bruger regionale fynske udtaleformer som udgangspunkt for deres stavning.

Hovedindtrykket af tabel 3 er således først og fremmest en række forskelle mellem de to grupper, når man sammenligner typer af stavfejl. Tilsvarende forskelle kommer til udtryk hvis vi kigger nærmere på staveprofiler på det enkelte barns niveau i de to grupper. Som tidligere nævnt producerer de fynske børn i gennemsnit betragteligt flere fejl i *-ede* endelsen end de sjællandske, og fejlene er ikke fordelt på den samme måde i de to grupper, idet der i de sjællandske data kun er seks ud af 15 børn som laver fejl i *-ede* endelsen, mens det i de fynske data er otte ud af otte børn. Det betyder med andre ord at alle de fynske børn laver fejl i *-ede* endelsen. Der er ligeledes forskelle mellem de to grupper på det individuelle niveau: tre sjællandske børn har to typer af stavfejl, mens de resterende tre kun har én type stavfejl i *-ede* endelsen. Anderledes forholder det sig med de fynske børn, hvor ét barn har hele fire typer realisationer, mens de resterende syv børn alle har to typer af stavfejl i *-ede* endelsen. I denne undersøgelse tyder det

altså på at jo flere reduktioner man har, og jo flere typer af reduktioner man anvender i sit mundtlige sprog, desto flere typer af stavefejl laver man. Sammenfattende om forholdet imellem de reduktionsprocesser, der kan iagttages i børnenes mundtlige sprog og deres stavefejl, må vi derfor sige, at formodningen om at variationen af former (det større antal mulige realisationer) i de fynske børns mundtlige sprog kan påvirke både antallet og typen af stavefejl er blevet understøttet. Såvel ords leksikalske udtale og ikke mindst reduktionsprocesser i det mundtlige sprog ser altså ud til at spille en rolle når børn skal lære at stave.

4. DISKUSSION

Formålet med nærværende undersøgelse har først og fremmest været at kaste et første lys på den komplekse interaktion mellem mundtlige former og stavning hos danske børn fra et sprogtilegnelsesperspektiv. Dette spørgsmål er som nævnt i indledningen særligt interessant i en dansk kontekst på grund af de komplekse og utydelige relationer mellem fonemer og grafemer på dansk og den yderligere afstand der opstår mellem den leksikalske udtale af ord og talesprogsformer.

Analysen af børnenes mundtlige former viste at schwa-reduktion er et meget hyppigt fænomen i talesproget. Dog ikke obligatorisk hvilket medfører at den samme skrevne form kan realiseres i talesproget på flere måder. Analysen viste også klare regionale forskelle mellem fynske og sjællandske børn, idet klusilrealisationer af verbers præteritum og den bestemte form af intetkønssubstantiver kun optræder hos de fynske børn. Vi kan altså konkludere at forskelle på udtalesiden betinget af regionalsproglige forskelle hyppigt forekommer. Det er imidlertid også hvad udtalen angår tydeligt at standarddansk har vundet terræn, idet regionalsproglige former optræder side om side med standarddanske udtaler. Det

betyder at børn med regionalsproglig baggrund i hvert fald på udtryksiden på sin vis befinder sig i en form for "tosproget situation". En vis 'arbejdsdeling' mellem den regionale variant og standard dansk kan iagttages, idet der er flest regionale udtaler i frit talesprog og færrest i oplæsning. Når man kigger på konkurrerende former i barnets egen udtale, er de standarddanske udtaler et bedre udgangspunkt for stavning end de regionale. Barnets opgave er således at manøvrere rundt mellem de to sproglige varianter og rekruttere den mest distinkte (den standard danske) som udgangspunkt for stavningen.

Med hensyn til en sammenligning og diskussion af interaktionen mellem talesprog og stavning, er der i nærværende undersøgelse blevet illustreret at næsten halvdelen af børns stavfejl på dette niveau kan forklares ud fra ords udtale. Vi har imidlertid kun inkluderet de lydaserede fejl der går i retning af udtalen, dvs. hvor barnet forsøger at tilpasse stavemåden til ordets udtale. En anden form for lydaseret fejl går i stedet i retning af ortografien, dvs. barnet tager igen udgangspunkt i udtalen, men anvender en forkert ortografisk regel. Barnet kan fx være klar over at der tit er bogstaver i ord man ikke kan høre, og at det kan medføre en stavfejl som *bigerne for bierne, hvor barnet har indføjet et stumt bogstav. Den sidste type lyd-aserede fejl er her klassificeret under 'Andre fejl' hvilket medfører at procenten af lyd-aserede fejl i virkeligheden er højere.

I forbindelse med sammenligningen mellem sjællandske og fynske børn kan både ligheder og forskelle iagttages. Hvad angår ligheder viser undersøgelsen at de to grupper generelt laver lige mange fejl, nemlig knap 10% (se også nedenfor). Vi kan altså ikke påvise en sammenhæng mellem et talesprog med mange regionale former og niveau. De fynske børn staver ikke generelt dårligere i 4. klasse end sjællandske børn. På dette tidspunkt i deres tilegnelsesforløb er børnene imidlertid nået til et punkt, hvor de har lært de

fleste systematiske principper og korrespondancer mellem fonemer og grafemer på dansk, og selvom udtalen stadig spiller en afgørende rolle (se neden for) er der altså ikke forskel i niveau mellem fynske og sjællandske børn. Det er vores hypotese at regionale former i tidligere faser vil resultere i flere stavfejl.

Kigger man på typer af stavfejl er knap halvdelen af disse fejl her blevet kategoriseret som udtalebaserede stavfejl, dvs. selv på dette sene tidspunkt i tilegnelsesforløbet er der trods alt en markant indflydelse fra talesproget, og her ses sporet fra de regional-sproglige udtaler også. Der er hos de fynske børn typer af stavfejl som kan forbindes med den særlige klusiludtale af verbers præteritum som er relativ hyppig hos disse børn i modsætning til de sjællandske børn. Også på det enkelte barns niveau ses der hos de fynske børn en større grad af variation i typer af stavfejl.

Sammenfattende kan det siges at nærværende undersøgelse altså peger på at der er god grund til at forske videre i sammenhængen mellem udtale og tilegnelsen af stavning. De fynske og sjællandske tekster er netop ved at blive klassificeret ved hjælp af et nyt klassifikationssystem (jf. Basbøll 2000; Bleses, Basbøll & Thomsen 2002, under udarbejdelse). Klassifikationssystemet er baseret på originale fonologiske analyser af dansk og inkluderer systematiske relationer mellem grafemer og fonemer i begge retninger, rigtigt og forkert stavede ord, konkurrerende sprognormer og det individuelle barns repertoire af former (fra mest distinkte til mest reducerede).

Men forskningen bør ligeledes undersøge hvordan frekvensen og typerne af stavfejl ændrer sig over tid; man må forvente at interaktionen mellem børns udtaleformer og deres stavemåder er mere udtalt på tidligere tidspunkter i deres udvikling, eksempelvis i første og anden klasse. På tilsvarende måde skal det undersøges hvorvidt og i såfald hvordan børns stavfejl ændrer sig, når de møder skriftsproget i form af selvstændig læsning. For mere præ-

cist at kunne belyse den komplekse interaktion mellem lyd og skrift, må man også undersøge relaterede aspekter som on-line segmentering og fonologisk repræsentation med andre og mere kontrollerede metoder og eksperimenter. Desuden bør betydningen af den pædagogiske praksis tematiseres.

Lad os afslutningsvis gribe tilbage til spørgsmålet stillet i artiklens overskrift: spiller den fynske og sjællandske udtale en rolle for børns stavning? og konkludere med svaret: ja, det er der meget der tyder på. Men som alle andre spørgsmål rejser det bare flere, og det er op til den fremtidige forskning at finde nye spørgsmål og svar.

LITTERATUR

- Andersen, Poul (1938). Af Rasmus Rasks "Fortale" til *De fynske bønders sprog*, Genoptr. DIH Kildebind s.297.
- Basbøll, Hans. 1997. On Danish schwa. In P. M. Bertinetto, L. Gaeta, G. Jetchew & D. Michaels (eds.). *Certamen Phonologicum III. Papers from the Third Cortona Phonology Meeting, April 1996*: 3-26. Torino: Rosenberg & Sellier.
- Basbøll, Hans, & Bleses, Dorthe. Linguistic types and cognitive categories: the acquisition of Danish past tense morphology. Paper accepted at 2nd Bisontine Conference for Conceptual and Linguistic Development in the Child Aged from 1 to 6 Years, Besançon (France) 21-22-23 March 2001
- Basbøll, Hans. & Wagner, Johannes. 1985. *Kontrastive Phonologie des Deutschen und Dänischen: segmentale Wortphonologie und -phonetik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Basbøll, Hans, Bleses, Dorthe. & Thomsen, Pia. In prep. Relations between sounds and graphemes in Danish children's writing: a model confronted with data.
- Berman, Ruth & Slobin, Dan I. 1994. *Relating events in narrative: a cross-linguistic developmental study*. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.
- Bleses, Dorthe. 1998. The role of input, productivity and transparency in Danish children's acquisition of past tense morphology, 1-210. *Odense Working Papers in Language and Communication*, 17.

- Bleses, Dorthe. 2000. Transparens og produktivitet i danske børns tilegnelse af verbers præteritum, 165-97. *Nydanske Studier og almen Kommunikationsteori*, 26-27.
- Bleses, Dorthe. & Basbøll, Hans. submitted. Segmentation and the acquisition of inflectional morphology: the role of transparency.
- Brink, Lars. & Lund, Jørgen. 1974. *Udtaleforskelle i Danmark*. Kbh. Gjøellerup.
- Elbro, Carsten., Nielsen, Ina. & Petersen, Dorthe. 1994. Dyslexia in adults: evidence for deficits in non-word reading and in phonological representations of lexical items, 205-226. *Annals of Dyslexia*, 44.
- Hansen, Erik. 1981. *Skrift, stavning og retskrivning*. Kbh. Reitzel.
- Ladegaard, H.J. 1995. *Sprog, holdninger, og identitet: En sociolingvistisk og social-psykologisk analyse af sprogholdninger og sproglig adfærd i to danske lokaliteter*. Unpublished ph.d. thesis.
- Lund, Jørn. 1982. *Sprog og sprogbrug i dag: 6 kapitler om det danske sprog i det 20. århundrede*. Kbh. Reitzel.
- MacWhinney, Brian. 2000. *The Childes Project. Tools for Analyzing Talk*. 3. edition. Lawrence Erlbaum Associates.
- Maegaard, Marie. 2001 "Jeg er da stolt af at jeg er sønderjyde – altså sådan forholdsvis". Undersøgelse om sprogbrug og sprogholdninger hos sønderjyske unge. In: *Danske Talesprog*, Udg. af Institut for Dansk Dialektforskning. Bind 2. C.A.Reitzels Forlag.
- Mayer, Mercel. 1969. *Frog, where are you?* New York. Dial Press.
- Pedersen, I. L. 1987. Fynsk mellem øst og vest. In K. Ringgård (Ed). 1. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Århus Universitet: 177-89.

NOTER

- 1 Først under enevælden (17. og 18. århundrede) slog en egentlig ensretning af skriftsproget igennem.
- 2 De sjællandske data er indsamlet af studerende Pia Mortensen som vi takker for lån af data.

DORTHE BLESES F. 1963, CAND.MAG. I DANSK OG DATALINGVISTIK FRA ODENSE UNIVERSITET 1992. I 1999 TILDELT PH.D.-GRADEN PÅ EN AFHANDLING OM BØRNS TILEGNELSE AF MORFOLOGISKE STRUKTURER. 1999-2001 ANSAT SOM FORSKNINGSADJUNKT I TILKNYTNING TIL ODENSE-PROJEKTET I SPROGTILEGNELSE (FINANSIERET AF SHF), OG FRA 2002 ADMINISTRERER HUN (I SAMARBEJDE MED PROJEKTLEDER PROFESSOR HANS BASBØLL) PROJEKTET DANSKE BØRNS SPROGTILEGNELSE (FINANSIERET AF CARLSBERGFONDET), DER ER KNYTTET TIL CENTER FOR SPROGTILEGNELSE. HUN ER PROJEKTLEDER (I SAMARBEJDE MED PROF. HANS BASBØLL) AF PROJEKTET UNDERSØGELSE AF DEN TIDLIGE DANSK-SPROGLIGE UDVIKLING HOS HØREHÆMMEDE BØRN, FINANSIERET AF OTICON FONDEN. HUN ER DESUDEN LEDEDER AF CENTER FOR SPROGTILEGNELSE OG FUNGERENDE STUDIELEDER FOR LOGOPÆDI PÅ SYDDANSK UNIVERSITET.

PIA THOMSEN F. 1972, CAND.MAG. I FRANSK OG DANSK FRA SYDDANSK UNIVERSITET I 2000. SAMME ÅR ANSAT SOM PH.D-STIPENDIAT VED INSTITUT FOR SPROG OG KOMMUNIKATION, SYDDANSK UNIVERSITET. I PERIODEN FEBRUAR TIL SEPTEMBER 2002 ANSAT SOM FORSKNINGSASSISTENT I FORBINDELSE MED PLANLÆGNINGEN OG OPSTARTEN AF LOGOPÆDI- UDDANNELSEN PÅ SYDDANSK UNIVERSITET. PIA THOMSENS FORSKNINGSOMRÅDER ER DANSKE BØRNS SPROGTILEGNELSE FRA ET PSYKOLINGVISTISK OG KOGNITIVT PERSPEKTIV OG TIDLIG TOSPROGETHED. HENDES PRIMÆRE INTERESSER ER SÆRLIGE ASPEKTER AF TVILLINGESPROG, TILEGNELSEN AF LEKSIKON OG KONSTRUKTIONER (TIDLIG SYNTAKS), SAMT FORHOLDET MELLEM MUNDTLIGT OG SKRIFTLIGT SPROG.